

Glosa

do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2005 r., sygn. akt. IV KK 399/04¹

Sąd Najwyższy w postanowienia z dnia 2 lutego 2005 r., IV KK 399/04 wyraził następujący pogląd: **„Przyjęcie za punkt wyjścia jednoznacznie brzmiącej zasady, że postępowanie karne to takie, które ma na celu rozstrzygnięcie o odpowiedzialności karnej za popełnienie przestępstwa i które jest regulowane przepisami Kodeksu postępowania karnego (por. art. 1 i art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k.) determinuje stwierdzenie, że w innym postępowaniu – a do takich należy postępowanie w sprawie o wykroczenia – kwestii tej nie można rozstrzygnąć.”** Według Sądu Najwyższego „treść przepisu art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. nie pozostawia żadnych wątpliwości co do tego, że omawiana przeszkoda procesowa wyraża się w zakazie powtórnego przeprowadzenia postępowania karnego (zasada *ne bis in idem*).”

1.

Aprobowując stanowisko Sądu Najwyższego, przytoczyć należy brzmienie art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k.: „nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone”. Wykładnia językowa tego przepisu nie pozostawia wątpliwości, że powaga rzeczy osądzonej (*res iudicata*) i wynikający z niej zakaz *ne bis in idem*, czyli zakaz prowadzenia kolejnego postępowania w tej samej sprawie i przeciwko tej samej osobie po prawomocnym jej zakończeniu dotyczy tylko sytuacji prawomocnego zakończenia postępowania karnego.

Analogiczny pogląd wyraził Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 29 stycznia 2004 r., I KZP 40/03, gdzie stwierdził: „Skoro niedopuszczalność ponownego postępowania zachodzi tylko wówczas, gdy – przy zacho-

¹ Orzeczenie nie publikowane podane z Systemu Informacji Prawnej Lex Omega Wydawnictwa Prawniczego Lex (nr 142539).

waniu tożsamości osoby i czynu – uprzednie „postępowanie karne” zakończone zostało prawomocnie, to wcześniejsze zakończenie innego postępowania niż postępowanie karne, choćby co do tego samego czynu tej samej osoby, nie powoduje stanu rzeczy osądzonej (art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k.).”²

W uzasadnieniu postanowienia z dnia 29 stycznia 2004 r. Sąd Najwyższy wskazał, że przepis art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. dotyczy „postępowania karnego”. Postępowanie zmierzające do realizacji innej gałęzi prawa niż prawa karnego materialnego nie może być określane mianem postępowania karnego. Sąd Najwyższy wskazuje za Uzasadnieniem do rządowego projektu Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia z 2001 r., że postępowanie w sprawach o wykroczenia nie jest postępowaniem karnym, lecz odrębnym postępowaniem dotyczącym orzekania w sprawach innych niż przestępstwa, choć na zasadach zbliżonych do procesu karnego. W konsekwencji, skoro niedopuszczalność ponownego postępowania zachodzi tylko wówczas, gdy po spełnieniu warunku tożsamości osoby i czynu, uprzednie postępowanie karne zakończone zostało prawomocnie, to wcześniejsze zakończenie innego postępowania niż postępowanie karne, choćby co do tego samego czynu tej samej osoby, nie wywołuje skutku w postaci stanu rzeczy osądzonej (*rei iudicatae*), o którym mowa w art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k.³

Zwrócić należy uwagę, że w przypadku prawomocnego zakończenia postępowania w sprawach o wykroczenia przeszkoda powagi rzeczy osądzonej istnieje, ale tylko w przypadku prowadzenia kolejnego postępowania w sprawach o wykroczenia. Zgodnie z art. 5 § 1 pkt 8 k.p.w. nie wchodzi się postępowania, a wszczęte umarza, gdy postępowanie co do tego samego czynu obwinionego zostało prawomocnie zakończone. Unormowanie to jest oparte na regulacji art. 17 k.p.k. Zapadłe poprzednio prawomocne rozstrzygnięcie w sprawie o ten sam czyn popełniony przez tego samego obwinionego, stanowi przeszkodę do ponownego pociągnięcia tej osoby do odpowiedzialności o to samo, ale tylko w ponownym postępowaniu w sprawie o wykroczenie.⁴

² Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa 2004, nr 2, poz. 22; Biuletyn SN 2004, nr 2, poz. 16; Prokuratura i Prawo 2004, nr 3, poz. 8.

³ Zob. uzasadnienie postanowienia SN z 29 stycznia 2004 r., I KZP 40/03, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa 2004, nr 2, poz. 22, s. 54.

⁴ M. Siewierski, *Przesłanki postępowania w sprawach o wymoczenia*, Zagadnienia Wykroczeń 1977, nr 1, s. 41–42. Zob. także postanowienie SN z 26 września 2002 r., I KZP 22/02, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa 2002, nr 11–12, poz. 107; Biuletyn SN 2002, nr 11, poz. 21; R.A. Stefański, *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego, prawa karnego wykonaw-*

2.

Słusznie Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że Sąd Okręgowy pominął problematykę relacji między przestępstwami a wykroczeniami i kwestii odpowiedzialności za nie. W rozpatrywanej przez Sąd Okręgowy sprawie, w postępowaniu przeprowadzonym wcześniej zarzucono sprawcy popełnienie wykroczenia polegającego na spowodowaniu, w trakcie prowadzenia pojazdu w stanie wskazującym na spożycie alkoholu, zagrożenia w ruchu drogowym poprzez doprowadzenie do zderzenia z innym pojazdem. W akcie oskarżenia zarzucono mu natomiast spowodowanie (w tym samym czasie i miejscu oraz w ten sam, co poprzednio, sposób) wypadku drogowego, w którym (ta sama) osoba pokrzywdzona odniosła obrażenia ciała określone w art. 157 § 1 k.k., oskarżony zaś zbiegł z miejsca zdarzenia. Trafnie zauważa Sąd Najwyższy, że porównanie opisów obu czynów i ich znamion wskazuje, że między znamionami zarzucanego przestępstwa a znamionami zarzucanego wykroczenia zachodzi stosunek krzyżowania. Opisane przestępstwo pochłania i wykracza poza znamiona czynu polegającego na spowodowaniu niebezpieczeństwa w ruchu drogowym, a jednocześnie nie obejmuje swym zakresem opisanego działania w stanie po użyciu alkoholu, spenalizowanego przepisami kodeksu wykroczeń. Sąd Najwyższy zwraca uwagę, że stan ten odpowiada, sytuacji wskazanej w art. 10 § 1 k.w. i uzasadnia ewentualną odpowiedzialność zarówno za wykroczenie, jak i za przestępstwo.

Idealny zbieg wykroczenia z przestępstwem jest odstępstwem od zasady *ne bis in idem*. Zgodnie z art. 10 § 1 k.w. jeżeli czyn będący wykroczeniem wyczerpuje zarazem znamiona przestępstwa, orzeka się za przestępstwo i za wykroczenie, z tym że jeżeli orzeczono za przestępstwo i za wykroczenie karę lub środek karny tego samego rodzaju, wykonuje się surowszą karę lub środek karny. W razie uprzedniego wykonania łagodniejszej kary lub środka karnego zalicza się je na poczet surowszych. Orzeczenie kary za przestępstwo nie stanowi więc przeszkody do orzeczenia kary za wykroczenie w sytuacji idealnego zbiegu wykroczenia z przestępstwem. W tym przypadku może dojść do dublowania odpowiedzialności, a tym samym do dublowania kar. Ostatniemu skutkowi ma zapobiec zaliczanie jednej z orzeczonych kar na poczet drugiej.⁵

czego, prawa karnego skarbowego i prawa wykroczeń za 2002 r., Wojskowy Przegląd Prawniczy 2003, nr 1, poz. 64. Zob. także A. Marek, *Prawo wykroczeń*, Warszawa 2001, s. 67; M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 1998, s. 37; J. Wojciechowski, *Kodeks wykroczeń. Komentarz. Orzecznictwo*, Warszawa 1999, s. 18.

⁵ J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S. Przyjemski, R. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 1998, s. 216. Zob. także M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 60.

3.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego konsekwentnie jest prezentowany pogląd oparty na brzmieniu art. 10 § 1 k.w. dopuszczający odpowiedzialność za przestępstwo i wykroczenie.

W postanowieniu z dnia 12 stycznia 2001 r., III KKN/98, Sąd Najwyższy uznał, że „nic nie stoi na przeszkodzie ukaraniu (skazaniu) sprawcy wypadku drogowego za wykroczenie spowodowania zagrożenia w ruchu drogowym (art. 86 § 1 k.w.), mimo iż to samo zachowanie (ten sam czyn) nosi znamiona przestępstwa określonego w art. 177 k.k.”⁶ Analogiczne stanowisko do wyrażonego w postanowieniu z dnia 12 stycznia 2001 r., III KKN/98, zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 września 2000 r., WZP 2/00, gdzie stwierdził, że „Żołnierz, który popełnia jeden czyn wyczerpujący jednocześnie znamiona przestępstwa i znamiona wykroczenia, w sytuacji gdy nie można przyjąć, że zbieg przepisów ustawy karnej i ustawy o wykroczeniach jest pozorny, ponosi odpowiedzialność zarówno za przestępstwo, jak i za wykroczenie, z tym tylko zastrzeżeniem, iż w myśl art. 10 k.w. w razie wymierzenia kar i środków karnych za przestępstwo i za wykroczenie, kara i środek karny wymierzony za wykroczenie nie podlegają wykonaniu.”⁷ W podobnej sprawie Sąd Najwyższy zajął takie same stanowisko jak w wyroku z dnia 21 września 2000 r., WZP 2/00. W uchwale z dnia 13 listopada 2003 r., WZP 3/03, Sąd Najwyższy wskazał, że „Żołnierz, który po wyznaczeniu do służby lub będąc w służbie, wbrew zakazowi przewidzianemu w art. 43¹ ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2002 r. Nr 147, poz. 1231 ze zm.), spożywa napoje alkoholowe na terenie jednostki wojskowej i w następstwie tego wprawia się w stan nietrzeźwości, popełnia jeden czyn wyczerpujący znamiona wykroczenia, o którym mowa w tym przepisie oraz przestępstwa określonego w art. 357 § 1 k.k. (art. 10 § 1 k.w.).”⁸

4.

Przyjęte w art. 10 § 1 k.w. rozwiązanie jest jednak krytykowane w doktrynie. Przede wszystkim wskazuje się na niesłuszność podwójnego

⁶ Orzecznictwo Sądów Polskich 2001, z. 9, poz. 126. Zob. R. A. Stefański, glosa dopostanowienia SN z 12 stycznia 2001 r., III KKN 504/98, Orzecznictwo Sądów Polskich 2001, z. 9, poz. 126.

⁷ Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa 2000, nr 11-12, poz. 105; Biuletyn SN 2000, nr 10, poz. 22.

⁸ Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa 2003, nr 11-12, poz. 91; Biuletyn SN z 2003, nr 11, poz. 18.

karania sprawcy za jeden czyn. W sytuacji gdy czyn zawiera znamiona przestępstwa i wykroczenia, sprawca powinien ponosić odpowiedzialność tylko za przestępstwo. W szczególności postuluje się wprowadzenie do ustawy o postępowaniu w sprawach o wykroczenia przepisu, że nie wszczyna się postępowania, a wszczęte należy umorzyć, gdy o ten sam czyn jako przestępstwo zostało wszczęte postępowanie karne sądowe.⁹ Przyjęte w polskim prawie rozwiązanie nie jest więc powszechnie akceptowane. Zwraca się zwłaszcza uwagę, że procesową konsekwencją zasady jednorazowego karania za jeden czyn jest zasada *ne bis in idem*, której nie można ograniczać tylko do postępowania o wykroczenie lub do procesu karnego.¹⁰ W prawie niemieckim zasada *ne bis in idem* jest pojmowana bardzo szeroko. Podstawą takiej interpretacji są postanowienia art. 103 ust. 3 niemieckiej konstytucji. Zgodnie z tym przepisem: „Nikt nie może być wielokrotnie karany za ten sam czyn na podstawie powszechnie obowiązujących ustaw karnych” Konstytucja RFN nie dokonuje więc rozgraniczenia na „postępowanie karne” oraz „inne postępowania”, ale mówi o ukaraniu „za ten sam czyn na podstawie powszechnie obowiązujących ustaw karnych”. W prawie niemieckim zasada *ne bis in idem* jest rozumiana przede wszystkim jako zakaz wielokrotnego karania. Niemiecka doktryna dopiero później rozwinęła to pojęcie do szerszej rozumianej zasady, tj. zasady, która obejmuje jeszcze zakaz prowadzenia ponownego postępowania w tej samej sprawie.¹¹

dr Maciej Rogalski
Zakład Postępowania Karnego, Wydział Prawa,
Uniwersytet Rzeszowski

⁹ Zob. S. Waltoś, *Konsekwencje prawne zbiegu znamion przestępstwa i wykroczenia w czynie społecznie niebezpiecznym*, Państwo i Prawo 1970, z. 11; A. Marek, *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, Warszawa 2004, s. 74.

¹⁰ Zob. S. Waltoś, *Konsekwencje prawne...*, op. cit., s. 702; a także W. Daszkiewicz, *Treść orzeczenia sądowego, gdy czyn stanowi wykroczenie podlegające orzecznictwu organów karnoadministracyjnych*, Palestra 1964, nr 3, s. 36.

¹¹ Zob. F.C. Schroeder, *Die Rechtsnatur des Grundsatzes „ne bis in idem”*, Juristische Schulung 1997, nr 3, s. 228; U. Dithmar, *Der Grundsatz „ne bis in idem” und das fortgesetzte Delikt*, Berlin 1993, s. 30; H. Detmer, *Der Begriff der Tat im strafprozessualen Sinn – Grenzen der Tatidentität*, Bonn 1989, s. 73.